

Research Article

The causal model of dependence on Cyberspace with academic satisfaction in gifted students: The mediating role of academic alienation

M. Abdollahi Moghadam^{1*}, H. Garavand², S. Sabzian³

1*. Responsible Author: PhD in Educational Psychology, Bu Ali Sina University. The counselor of talented high school and teacher of Farhangian University, Khorramabad, Iran. Corresponding Author: M.abdollahi65@yahoo.com

2. Assistant professor, psychology department, faculty of literature university, Khorramabad.

3. Assistant professor, Department of counseling, school of humanities, Hazrat-e Masoumeh University, Qom, Iran.

Abstract

It was to investigate the mediating role of academic alienation in the relationship between dependence on Cyberspace with academic satisfaction of gifted students: The mediating role of academic alienation. The research method was correlation of the type structural equation modeling. The population of this study included all the population of this study includes all female high school students of Farzanegan Secondary School who were studying in the academic year 2021-2022. The statistical sample size was determined based on the rules of thumb Kline equal to 170 people, which was done by available sampling method. The instruments used in this study were Internet Addiction Test (IAT), Academic Alienation Scale (AAS) and The Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (MSLSS). Data analysis method: Data analysis was performed using structural equation modeling statistical method. Findings showed that dependence on Cyberspace had a direct and positive effect on academic alienation; but it did not have a direct effect on academic satisfaction. Academic alienation also had a negative effect on academic satisfaction. Indirect results showed that academic alienation was able to mediate the relationship between Cyber space dependence and academic satisfaction. It is suggested to education officials to teach students and families the necessary strategies for managing Cyber space so that students do not have low academic satisfaction due to alienation.

Keywords: Dependence on Cyberspace, academic satisfaction, academic alienation.

Citation: Abdollahi Moghadam, M., Garavand, H., Sabzian, S. (2023). The causal model of dependence on Cyberspace with academic satisfaction in gifted students: The mediating role of academic alienation. *Journal of Social Psychology*, 10(66), 111-124.

مدل علی وابستگی به فضای مجازی با رضایت تحصیلی در دانش‌آموزان تیزهوش: نقش واسطه‌ای از خودبستگی تحصیلی

مریم عبدالمهدی مقدم^{۱*}، هوشنگ گراوند^۲، سعیده سبزیان^۳

۱. دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه بوعلی سینا، مشاور دبیرستان فرزنانگان و مدرس دانشگاه فرهنگیان خرم‌آباد، لرستان، خرم‌آباد، ایران.

نویسنده مسئول: M.abdolahi65@yahoo.com

۲. استادیار گروه روانشناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

۳. استادیار گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه، قم، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف نقش واسطه‌ای از خودبستگی تحصیلی در رابطه بین وابستگی به فضای مجازی با رضایت تحصیلی دانش‌آموزان تیزهوش صورت پذیرفت. روش پژوهش، همبستگی از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. جامعه‌ی این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر دبیرستان فرزنانگان مقطع متوسطه دوم (۳۴۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ بود. حجم نمونه آماری بر اساس قاعده سرانگشتی کلاین برابر ۱۷۰ نفر تعیین شد که به روش نمونه‌گیری در دسترس انجام شد. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت (IAT)، مقیاس خودبستگی تحصیلی (AAS) و مقیاس چندبعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان (MSLSS) بود. برای تحلیل داده‌ها از روش آماری مدل معادلات ساختاری و برای بررسی نقش واسطه‌ای متغیرها از آزمون بوت‌استرپ استفاده شد. نتایج: یافته‌ها نشان داد که وابستگی به فضای مجازی دارای اثر مستقیم و مثبتی بر از خودبستگی تحصیلی بود؛ اما بر رضایت تحصیلی اثر مستقیم نداشت. همچنین از خودبستگی تحصیلی دارای اثر منفی بر رضایت تحصیلی بود. نتایج غیرمستقیم نشان داد که از خودبستگی تحصیلی توانست نقش میانجی‌گری در رابطه بین وابستگی به فضای مجازی و رضایت تحصیلی ایفا کند. بر طبق یافته‌ها به دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت پیشنهاد می‌گردد راهکارهای لازم برای مدیریت فضای مجازی به دانش‌آموزان و خانواده‌ها آموزش داده شود تا به واسطه از خودبستگی تحصیلی، زمینه رضایت تحصیلی پایین در دانش‌آموزان فراهم نشود.

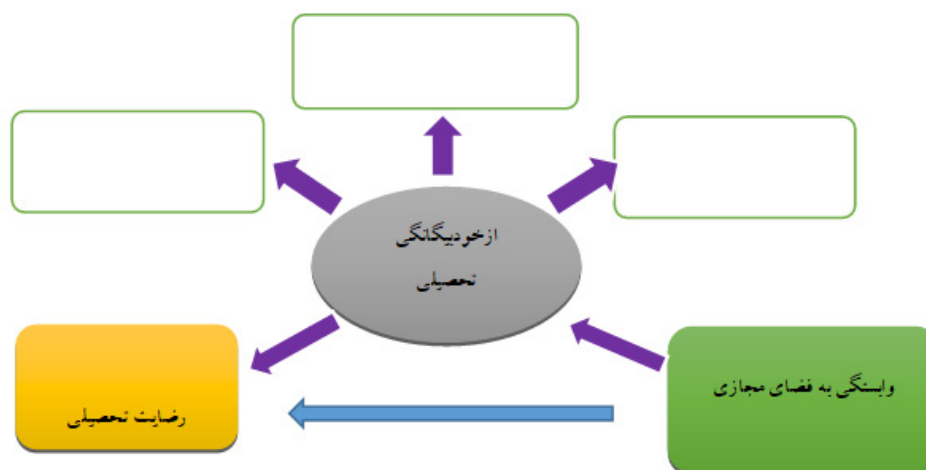
کلمات کلیدی: وابستگی به فضای مجازی، رضایت تحصیلی، از خودبستگی تحصیلی.

مقدمه

مفهوم از خودبیگانگی یکی از مهم‌ترین مشکلاتی است که عده‌ای از دانش‌آموزان در طی تحصیل دچار آن می‌شوند و یک وضعیت عاطفی منفی است که نشان‌دهنده‌ی اشکال در تعاملات اجتماعی و ایجاد پیوندهای مؤثر با گروه‌های اجتماعی می‌باشد (زو و ژانگ، ۲۰۱۱). دین (۱۹۶۱؛ به نقل از ساری بگلو، سپهریان‌آذر و واحدی، ۱۳۹۳)، به این نتیجه رسید که از خودبیگانگی از سه بعد تشکیل شده است: انزوای اجتماعی، ناتوانی و بی‌هنجاری. انزوای اجتماعی به معنی احساس تنهایی حتی در صورت مصاحبت کردن با دیگران می‌باشد. بعد دوم، یعنی ناتوانی نشانگر احساس ناتوانی فرد در تغییر انتخاب‌های خود و این باور که فرد کنترل کمی بر وقایع دور و بر خود دارد، می‌باشد. در نهایت، بی‌هنجاری به معنی عدم پذیرش ارزش‌ها و هنجارهای مسلط در جامعه می‌باشد. از خودبیگانگی تحصیلی به همراه سه بعد آن به عنوان متغیر میانجی در این پژوهش، بررسی می‌شود. یکی از عواملی که ممکن است دانش‌آموزان را با دور کردن از فضای مدرسه به سمت وابستگی به فضای مجازی کشاند و زمینه نارضایتی تحصیلی را فراهم کند، از خودبیگانگی تحصیلی است (عبادی و همکاران، ۱۴۰۰). پژوهش‌های فاضلی (۱۳۸۲)، سیدابراهیمی (۱۳۹۲) و رفیعی‌پورعلوی (۱۴۰۰) در زمینه از خودبیگانگی نشان می‌دهد که از خودبیگانگی، تمام متغیرهای فرسودگی تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث افزایش خستگی، بی‌علاقگی و نارضایتی تحصیلی به خصوص در دختران می‌باشد. منظور از رضایت تحصیلی، میزان لذت و خشنودی فرد از نقش و تجربیات خود به عنوان دانش‌آموز است (فارسی و همکاران، ۱۴۰۰). انتشار ویروس کرونا علاوه بر مشکلات قرنطینه‌بودن دانش‌آموزان و یادگیری آنلاین که مشکلات هیجانی و اجتماعی زیادی را برای آنها به وجود آورد، نارضایتی تحصیلی هم در پی داشت؛ که این نارضایتی در اثر دسترسی محدود به اینترنت، عدم هماهنگی با معلم در ساعات مشخص و فقدان راهنمایی لازم به وجود آمد (کاپاسیا و همکاران، ۲۰۲۲). رضایت از تحصیل می‌تواند به عنوان شاخصی تأثیرگذار در بهینه‌سازی عملکرد دانش‌آموز مانند تعهد نسبت به اهداف مدرسه، اتمام موفقیت‌آمیز تحصیل، سازگاری با مدرسه و رضایت کلی از زندگی باشد و هم به عنوان عاملی اثرگذار در اندازه‌گیری کیفیت یادگیری و آموزش شناخته شود (فارسی و همکاران، ۱۴۰۰). به نظر می‌رسد که امروزه، شرایط پیش‌آمده در کشور، زمینه‌ی انتقال تعاملات و ارتباطات اجتماعی از دنیای واقعی به دنیای مجازی را موجب گردیده است و بستر اینترنت را بیش از پیش به میدان کنش‌گری و گفت‌وگو تبدیل کرده است (عبدالهی و رحیمی، ۱۳۹۹). در رابطه با آسیب‌شناسی فضای مجازی پژوهش‌های گسترده‌ای توسط کارشناسان فضای مجازی و رسانه در پایگاه‌های علمی معتبر دنیا انجام شده است که از جمله مسائل مشهود در این‌گونه پژوهش‌ها مبحث استفاده فراتر از حد استاندارد از فضای مجازی و قرار گرفتن فرد در موقعیت‌های مختلف مکانی و زمانی برای استفاده از وب است (نکان، گریستیاگا، آلسو-اریبول و آریتریا، ۲۰۱۶). زندوانیان، حیدری، باقری و عطارزاده (۱۳۹۲) نشان داده‌اند که در دانش‌آموزان دختر، استفاده از فضای مجازی با احتمال شکست در تحصیل و عملکرد تحصیلی سطح پایین همراه است و امروزه، با عوارض ناشی از شیوع کرونا که به دنبال آن، استفاده از فضای مجازی افزایش یافته است، این تهدید به شکل چشم‌گیری بیشتر احساس می‌شود. در پژوهش هارتلی (۲۰۱۱)، بین

وابستگی به اینترنت و عملکرد تحصیلی پایین ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. همچنین در پژوهش گوپتا، خان، راجورا و سیرواستاوا (۲۰۱۸)، مارتیلا، کویوولا و رسانن (۲۰۲۱) و هیتزیگ، سیمینو، لاونینیا، کراون و گیلچر (۲۰۲۲) که ارتباط بین شبکه‌های اجتماعی به‌روی سلامتی و رضایت از زندگی بررسی شده است به این نتیجه رسیده‌اند که شبکه‌های اجتماعی، سلامتی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و بر رضایت از زندگی تأثیر منفی دارد. در پژوهش تموک و ابراهیمی (۱۳۹۵)، وابستگی به پیام‌های کوتاه تلفنی و از خودبیگانگی توانسته بود ۸۲ درصد فرسودگی تحصیلی را در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه پیش‌بینی کند. در پژوهش عبادی و همکاران (۱۴۰۰)، بین اعتیاد به فضای مجازی و از خودبیگانگی تحصیلی رابطه مثبت وجود داشته است. هوانگ و لئونگ (۲۰۰۹) و هو، لیو و وانگ (۲۰۲۲) گزارش دادند که میزان بیگانگی میان جوانان به‌طور قابل توجهی سطح اعتیاد به پیام‌های فوری و وابستگی به فضای مجازی را پیش‌بینی می‌کند و با هم در ارتباط هستند. مطالعه‌ای که توسط لیان (۲۰۱۷) انجام شد حاکی از آن بود که از خودبیگانگی می‌تواند اعتیاد به تلفن‌های هوشمند را پیش‌بینی کند. بر این اساس، وابستگی به فضای مجازی تمایل به رفتارهای اجتماعی در دنیای واقعی را طرد می‌کند و این منجر به مشکلات بین‌فردی شدید از جمله سطوح بالای بیگانگی بین‌فردی می‌شود (هو و همکاران، ۲۰۲۲).

آنچه ضرورت انجام این پژوهش را می‌رساند این است که گسترش پیامدهای کروناویروس، ما را ناچار می‌سازد که به شناسایی متغیرهایی بپردازیم که در وابستگی به فضای مجازی در عملکرد دانش‌آموزان در پس صفحات نمایش رایانه و تلفن مهم باشد و بتواند بروی رضایت تحصیلی هم اثرگذار باشد. همچنین، با توجه به اهمیت دوره پس‌کروناوی در حال حاضر و عوارض این بحران، پژوهش‌های علمی اندکی پیرامون میانجی‌گری از خودبیگانگی تحصیلی در ارتباط و وابستگی به فضای مجازی و رضایت تحصیلی در جامعه دانش‌آموزان صورت گرفته است. از این‌رو این پژوهش با هدف بررسی مدل علی وابستگی به فضای مجازی با رضایت تحصیلی در دانش‌آموزان تیزهوش: نقش واسطه‌ای از خود بیگانگی تحصیلی به انجام رسید. بر اساس آنچه گفته شد مدل پژوهش حاضر بر اساس شکل ۱ تدوین شده است.

شکل ۱. مدل اولیه پژوهش

بر اساس مدل اولیه پژوهش، فرضیه‌ها عبارت هستند از :

۱-وابستگی به فضای مجازی اثر علی و مستقیم بر رضایت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس تیزهوشان شهر خرم‌آباد دارد.

۲-وابستگی به فضای مجازی اثر علی و مستقیم بر خودبینگانگی تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس تیزهوشان شهر خرم‌آباد دارد.

۳-خودبینگانگی تحصیلی اثر علی و مستقیم بر رضایت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس تیزهوشان شهر خرم‌آباد دارد.

۴-وابستگی به فضای مجازی با میانجی‌گری خودبینگانگی تحصیلی بر رضایت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس تیزهوشان شهر خرم‌آباد اثر علی و غیرمستقیم دارد.

روش پژوهش

روش پژوهش بر اساس هدف کاربردی و بر حسب گردآوری اطلاعات و یافته‌ها از نوع توصیفی-همبستگی است و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از روش مدل معادلات ساختاری استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس تیزهوشان شهر خرم‌آباد می‌باشد، که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ مشغول به تحصیل بودند. طبق آماري که از طریق اداره کل آموزش و پرورش در اختیار این پژوهش قرار گرفت، تعداد ۳۴۰ دانش‌آموز دختر در دوره متوسطه دوم در پایه‌های اول، دوم و سوم در این شهر مشغول به تحصیل هستند.

تعیین حداقل حجم نمونه لازم برای گردآوری داده‌های مربوط به مدل‌یابی ساختاری بسیار با اهمیت است. با وجود آنکه در مورد حجم نمونه لازم برای تحلیل‌های عاملی و مدل‌های ساختاری توافق کلی وجود ندارد (شریبر، نورا، استیج، بارلو و کینگ^۱، ۲۰۰۶). بر اساس قاعده سرانگشتی کلاین^۲ (۲۰۱۵) به ازاء هر مسیر می‌توان حداقل ۱۰ و حداکثر ۲۰ نفر را انتخاب کرد؛ لذا حجم نمونه برابر ۱۷۰ نفر تعیین گردید. روش نمونه‌گیری با توجه به محدودیت تردد هنگام جدی شدن خطر کرونا در ایران به صورت غیر احتمالی و پرسشنامه آنلاین بود. نمونه‌گیری غیراحتمالی، رایج‌ترین نوع مورد استفاده در پیمایش‌های اینترنتی است (کوپر^۳، ۲۰۰۰). در این نوع پیمایش‌ها هیچ تلاشی برای شناسایی چهارچوب نمونه‌گیری با انتخاب تصادفی نمونه صورت نمی‌گیرد. این شیوه عموماً در مواردی که شناسایی جامعه پژوهش و یا تماس با یک نمونه احتمالی از جامعه مشکل است مورد استفاده قرار می‌گیرد. ناتان^۴ (۲۰۰۳) نیز اذعان داشته که اکثر پیمایش‌های اینترنتی مبتنی بر نمونه‌گیری غیراحتمالی و خودگزینشی هستند. پرسش‌نامه‌ها از طریق شبکه آموزش دانش‌آموزی (شاد)، به اشتراک گذاشته شد. از دیگر روش‌های گردآوری داده‌ها می‌توان به

1. Schreiber, Nora, Stage, Barlow & King
2. Kline
3. Couper
4. Nathan

اجرای پرسش‌نامه‌ها از طریق واتساپ^۱ در گروه‌های واتساپی که دانش‌آموزان در ایام آموزش مجازی به عنوان مکمل شبکه آموزش دانش‌آموزی (شاد) برای هر درس تشکیل داده بودند و همچنین تقاضای همکاری از دوستان و همکاران پژوهش‌گران که با دانش‌آموزان دختر تیزهوش تدریس داشتند، اشاره کرد. پس از پالایش اولیه داده‌ها و حذف نمونه‌های مخدوش و ناقص شامل داده‌های مفقودی، در نهایت ۱۵۰ نفر تجزیه و تحلیل شد. ملاک‌های ورود به مطالعه شامل تحصیل در مدارس تیزهوش، جنسیت دختر و تمایل داشتن جهت مشارکت در پژوهش و ملاک‌های خروج از مطالعه تکمیل پرسشنامه‌ها به صورت ناقص یا نامعتبر بود.

ابزارهای پژوهش

الف) پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت (IAT)^۲: پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت توسط کیمبرلی یانگ (۱۹۸۸) ساخته شده است. این پرسش‌نامه در ۲۰ عبارت طراحی شده است و با استفاده از مقیاس لیکرت ارزش‌گذاری می‌گردد (شامل حال من نمی‌شود=۰، به‌ندرت=۱، گه‌گاهی=۲، غالباً=۳، به‌کرات=۴، همیشه=۵). حداقل نمره کسب‌شده از این مقیاس ۰ (صفر) و حداکثر نمره ۱۰۰ است که نمره بالاتر نشان‌دهنده وابستگی بیشتر به اینترنت می‌باشد. بر اساس نمره‌های کسب‌شده از این مقیاس افراد در سه گروه کاربر طبیعی (کمتر از ۴۹)، کاربر در معرض خطر اعتیاد به اینترنت (۷۹-۵۰) و کاربر معتاد (۱۰۰-۸۰) قرار می‌گیرند. در اجرای آزمون اعتیاد به اینترنت یانگ در کره، یو^۳ و همکاران (۲۰۰۴) آلفای کرونباخ را بیش از ۰/۹۰ به دست آوردند. همچنین، علوی و همکاران (۲۰۱۲) برای این پرسش‌نامه دو نوع روایی محتوایی و افتراقی (I=۰/۵) و رمضانی، صالحی، نمیرانیان و صالحی (۱۳۹۱) به‌منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه مذکور با استفاده از روش آلفای کرونباخ، ضریب ۰/۹۳ را گزارش کردند. همچنین در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس اعتیاد به اینترنت ۰/۹۳ به‌دست آمد که نتایج حاکی از پایایی مناسب ابزار پژوهش می‌باشد.

ب) مقیاس خودبیگانگی تحصیلی (AAS)^۴: برای سنجش از خود بیگانگی تحصیلی از پرسشنامه از خودبیگانگی تحصیلی دیلون و گراوت (۱۹۷۶) استفاده شد. این پرسشنامه از ۱۷ گویه تشکیل شده است که سه بعد احساس بی‌هنجاری (۶ گویه)، احساس ناتوانی (۶ گویه) و احساس انزوا (۵ گویه) را می‌سنجند. گویه‌ها بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملاً غلط (۱) تا کاملاً درست (۵) تنظیم شده‌اند. دیلون و گراوت (۱۹۷۶) در پژوهش خود پایایی کل مقیاس را ۰/۸۶ و زیرمقیاس انزوا، ناتوانی و بی‌هنجاری را به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۸۱ و ۰/۷۷ گزارش کرده‌اند. پایایی این مقیاس در پژوهش روایی و وایتینگ (۲۰۰۵)، با

1. WhatsApp
2. Internet addiction test
3. Yoo
4. Academic Alienation Scale

استفاده از آلفای کرونباخ، به ترتیب برای کل مقیاس ۰/۷۷، احساس انزوا ۰/۷۰، ناتوانی ۰/۷۱ و بی‌هنجاری ۰/۶۹ به دست آمد. غلامی، قلاوندی، اکبری سوره و امانی ساری‌بگلو (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب برای کل مقیاس ۰/۸۶، احساس انزوا ۰/۸۱، ناتوانی، ۰/۸۱ و بی‌هنجاری ۰/۷۷ به دست آوردند که نشانگر پایایی مناسب ابزار می‌باشد. برای بررسی روایی این پرسشنامه از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده کردند که شاخص‌های برازش نشانگر برازش مناسب این پرسشنامه بودند. همچنین در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۱ و برای خرده مؤلفه‌های بی‌هنجاری، ناتوانی و احساس انزوا به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۷ و ۰/۹۰ به دست آمد که نتایج حاکی از پایایی مناسب ابزار پژوهش می‌باشد.

ج) مقیاس چندبعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان (MSLSS): این مقیاس چندبعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان در سال ۱۹۹۴ توسط هیوبنر ساخته شد. مقیاس چندبعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان یک ابزار خودگزارشی ۴۰ عبارتی است که آزمودنی باید در یک مقیاس ۵ درجه‌ای میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک از عبارات آن مشخص کند. مقیاس مورد، رضایت آزمودنی را در حیطه‌های مختلف زندگی می‌سنجد و دارای ۵ زیرمقیاس خانواده (۷ عبارت)، دوستان (۹ عبارت)، مدرسه (۸ عبارت)، محیط زندگی (۹ عبارت) و خود (۷ عبارت) است و میزان کلی رضایت از زندگی را نیز به دست می‌آورد. ضریب پایایی مقیاس چندبعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان در چند پژوهش بین ۰/۷۰ تا ۰/۹۰ گزارش شده است. همچنین پایایی بازآزمایی مقیاس نیز در یک فاصله ۲ و ۴ هفته‌ای بین ۰/۷۰ تا ۰/۹۰ بوده است (هیوبنر، ۲۰۰۴). در این پژوهش فقط از خرده مؤلفه رضایت مدرسه استفاده شد که نتایج آلفای کرونباخ برای آن ۰/۹۰ به دست آمد.

یافته‌ها

متغیرهای حاضر در این پژوهش مشتمل بر وابستگی به فضای مجازی به عنوان متغیر درون‌زاد، از خودبیگانگی تحصیلی به عنوان متغیر واسطه‌ای و رضایت تحصیلی به عنوان متغیر برون‌زاد پژوهش بودند. جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. توزیع فراوانی شرکت‌کنندگان بر حسب پایه تحصیلی

پایه تحصیلی	اول	دوم	سوم	جمع
تعداد	۶۶	۵۶	۲۸	۱۵۰
درصد	۴۴	۳۷/۳	۱۸/۷	۱۰۰

همانطور که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود ۴۴ درصد دانش‌آموز پایه اول، ۳۷/۳ درصد دانش‌آموز پایه دوم و ۱۸/۷ درصد سوم بودند.

در جدول ۲ میانگین، انحراف استاندارد، کجی، کشیدگی و ضرایب هم‌بستگی بین متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲. میانگین، انحراف استاندارد، کجی، کشیدگی و ضرایب هم‌بستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱. وابستگی به فضای مجازی						
۲. از خودبیگانگی تحصیلی	۰/۳۶**					
۳. بی‌هنجاری	۰/۳۰**	۰/۸۵**				
۴. ناتوانی	۰/۲۷**	۰/۸۴**	۰/۵۶**			
۵. احساس انزوا	۰/۳۵**	۰/۸۹**	۰/۶۷**	۰/۶۴**		
۶. رضایت تحصیلی	-۰/۲۵**	-۰/۷۵**	-۰/۶۰**	-۰/۵۵**	-۰/۷۸**	
میانگین	۲/۱۶	۲/۵۳	۳/۱۱	۳/۲۹	۳/۳۲	۳/۲۹
انحراف استاندارد	۰/۸۳	۱	۰/۴۱	۰/۹۶	۰/۸۸	۰/۹۳
کجی	۰/۵۹	۰/۳۵	-۰/۳۱	۰/۵۶	-۰/۲۷	-۰/۴۴
کشیدگی	-۰/۲۳	-۰/۶۱	۰/۰۷	۰/۲۹	۰/۱۷	-۰/۴۲

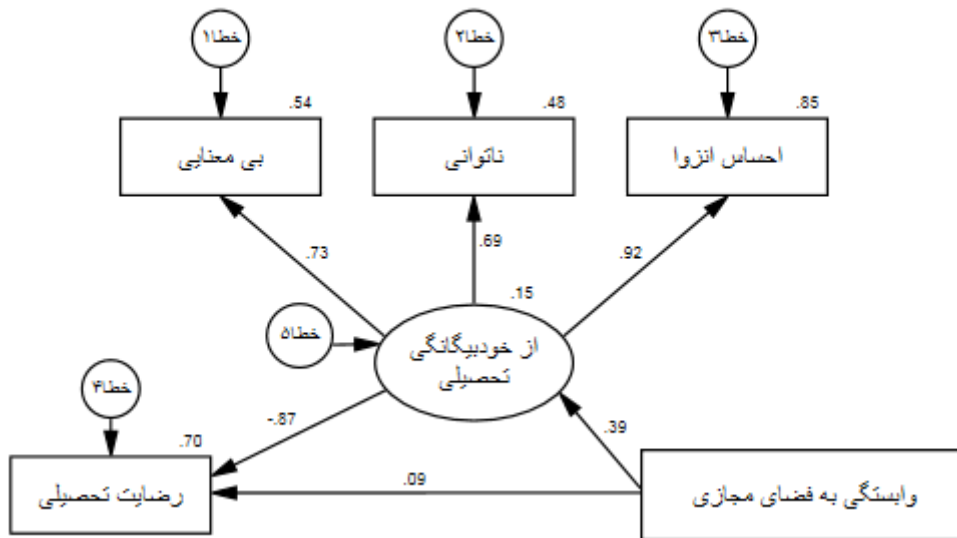
* $p > 0.05$, ** $p > 0.01$

چنانچه از جدول ۲ مشاهده می‌شود، رابطه بین تمامی متغیرها معنی‌دار می‌باشند ($p < 0.01$). برای آزمون مدل فرضی، چند مفروضه اصلی مدل معادلات ساختاری شامل داده‌های مفقودی، نرمال بودن و هم‌خطی چندگانه مورد بررسی قرار گرفتند. پیش‌فرض‌های مدل معادلات ساختاری نشان داد که متغیرهای پژوهش همگی دارای قدر مطلق ضریب کجی کوچکتر از ۲ و قدر مطلق ضریب کشیدگی کوچکتر از ۱۰ هستند و داده‌ها تابع توزیع نرمال می‌باشند. هیچ‌یک از متغیرهای برونزا دارای هم‌بستگی بالای ۰/۸ نبود و شاخص تحمل برای تمام متغیرهای پیش‌بین کوچک‌تر از ۰/۵۴، و شاخص تورم واریانس کوچک‌تر از ۱/۹۶ به دست آمد؛ لذا مفروضه‌های مدل معادلات ساختاری برقرار است. از این رو می‌توان از مدل معادلات ساختاری برای آزمون مدل تحقیق استفاده کرد.

پس از اجرای مدل معادلات ساختاری، مدل اولیه دارای برازش بود. همان‌گونه که جدول ۲، نشان می‌دهد الگوی پیشنهادی با توجه به شاخص‌های برازندگی دارای برازش مطلوب است.

مدل ساختاری مورد آزمون و مدل‌های اندازه‌گیری پژوهش، در شکل ۲ آمده است.

شکل ۱. مدل پیشنهادی تأثیر وابستگی به فضای مجازی بر رضایت تحصیلی با میانجی‌گری از خودبیگانگی تحصیلی در دانش‌آموزان

همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، مسیر از خودبستگی تحصیلی ($\beta = -0/87, P = 0/001$) دارای اثر منفی بر رضایت تحصیلی است؛ اما وابستگی به فضای مجازی اثر معنی‌داری بر رضایت تحصیلی نداشت. همچنین وابستگی به فضای مجازی دارای اثر مثبت بر از خودبستگی تحصیلی ($\beta = 0/39, P = 0/001$) بود. شاخص‌های برازندگی مدل پیشنهادی و مدل اصلاح شده نهایی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. شاخص‌های برازندگی مدل پیشنهادی

شاخص	χ^2	df	P	df/χ^2	RMSEA	GFI	AGFI	CFI	NFI	IFI	TLI
مدل پیشنهادی	۲/۵۵	۴	۰/۶۳۶	۰/۶۴	۰/۰۰۰۱	۰/۹۹	۰/۹۷	۱	۰/۹۹	۱	۱
مقدار مطلوب	-	-	$> 0/05$	< 3	$< 0/08$	$> 0/90$	$> 0/90$	$> 0/90$	$> 0/90$	$> 0/90$	$> 0/90$

نتایج جدول بالا حاکی از آن است که همه‌ی شاخص‌ها در حد مطلوب گزارش شده‌اند و مدل پیشنهادی با داده‌ها برازش مطلوب دارد. از این رو، با توجه به شاخص‌های برازش می‌شود استنباط کرد فرضیه اصلی پژوهش که درباره برازش مدل مفهومی بوده با تعدیل‌های در نظر گرفته شده، مورد پذیرش واقع می‌شود.

جدول ۴ نتایج حاصل از روش بوت استرپ را برای روابط واسطه‌ای نشان می‌دهد.

جدول ۴. ضریب مسیر غیرمستقیم مدل پیشنهادی رضایت تحصیلی با استفاده از روش بوت استرپ

سطح معنی‌داری	فاصله اطمینان ۹۵٪		β	مسیر	
	حد بالا	حد پایین		متغیر واسطه‌ای	متغیر ملاک
۰/۰۰۲	-۰/۵۴	-۰/۱۷	-۰/۳۳	از خودبستگی تحصیلی	رضایت تحصیلی

نتایج غیرمستقیم مدل پژوهش نشان داد که وابستگی به فضای مجازی از طریق میانجی‌گری از خودبیگانگی تحصیلی اثر غیرمستقیم بر رضایت تحصیلی دارد؛ زیرا نتایج آزمون بوت استروپ برای اثر غیرمستقیم نشان داد که حد پایین و حد بالای این ضریب مسیر، صفر را دربر نمی‌گیرد (۰/۱۳ ~ ۰/۲۹) ~ ۰/۰۳: ۹۵ درصد CI).

بحث و نتیجه‌گیری

جوامع در حال توسعه مانند جامعه ایران که در حال توسعه و سیر مراحل گذار می‌باشد دچار مشکلات فروان ناشی از تحولات تکنولوژیکی و فرهنگی - اجتماعی می‌باشد و به دلیل وارداتی بودن این نوع تکنولوژی‌ها و دگرگونی‌های ناشی از آن، مسائل جوامعی از قبیل جامعه ایران و همچنین راهکارهای حل آن نوع مشکلات در نوع خود پیچیده و مبهم می‌باشند. در دوره کرونا و مجازی شدن همه نوع آموزش‌ها و ارتباطات، به دانش‌آموزان آسیب زیادی وارد شده است که این مسئله در مدرسه‌ای به نام تیزهوشان که نمود بهترین مدرسه در هر استانی است خودش را بیشتر نشان داده است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی مدل علی وابستگی به فضای مجازی با رضایت تحصیلی در دانش‌آموزان تیزهوش با توجه به نقش واسطه‌ای از خودبیگانگی تحصیلی انجام شده است. فرضیه اول وابستگی به فضای مجازی اثر علی و مستقیم بر رضایت تحصیلی دارد، تأیید نشد که ناهم‌بستگی با مطالعات زندان‌نویسان و همکاران (۱۳۹۲)، گوپتا و همکاران (۲۰۱۸) و مارتیلا و همکاران (۲۰۲۱) می‌باشد. شاید بتوان یکی از دلایل آن را شیوه اندازه‌گیری وابستگی به فضای مجازی دانست. از آنجا که در این پژوهش مبنای وابستگی به فضای مجازی پاسخ‌های دانش‌آموزان به گویه‌های مقیاس وابستگی به فضای مجازی بوده و نه موقعیت زندگی خانوادگی، این امکان وجود دارد که خطای خوب‌نمایی اجتماعی بر نتایج اثر گذاشته باشد. بنابراین یکی از تبیین‌های این یافته می‌تواند به نوع سنجش متغیر و ابزار آن باشد. تبیین دیگر این است که رابطه بین این دو متغیر می‌تواند به واسطه متغیرهای دیگری مانند ویژگی‌های شخصیتی، احساس تنهایی، استرس‌های تحصیلی، شیوع ویروس کرونا و غیره تحت تأثیر قرار گیرد.

فرضیه دوم، وابستگی به فضای مجازی اثر علی و مستقیم بر خودبیگانگی تحصیلی دارد، تأیید شد که هم‌بستگی با مطالعات عبادی و همکاران (۱۴۰۰)، هو، لیو و وانگ (۲۰۲۲)، لیان (۲۰۱۷) و هوانگ و لئونگ (۲۰۰۹) می‌باشد. طبق پژوهش‌های متعددی (از جمله سارالیوچلو و همکاران، ۲۰۲۲ و کلانتری و کنزرقی، ۱۳۹۸) وابستگی به فضای مجازی ارتباط زیادی با مؤلفه احساس تنهایی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های از خودبیگانگی دارد و برای افرادی که احساس تنهایی می‌کنند، فضای مجازی یک محیط اجتماعی آرمانی فراهم می‌کند. گمنامی بر خط، حضور نداشتن فیزیکی دیگران و رو در رو و واقعی نبودن تماس‌ها بر این تنهایی می‌افزاید. از طرف دیگر، وابستگی به فضای مجازی، بی‌هنجاری و ناتوانی را هم به‌عنوان مؤلفه‌های دیگر خودبیگانگی، افزایش می‌دهد. با توجه به پدیده گمنامی، درگیر بودن در فضای مجازی می‌تواند رفتار ضد‌هنجار را تقویت کند و بر احساس ناتوانی فرد بیفزاید. چنانچه کاربران نقل می‌کنند که

در کنترل فضای مجازی ناتوانند و این درگیر شدن افراطی، خودبیبگانگی را در آنها افزایش می‌دهد. فرضیه سوم، خودبیبگانگی تحصیلی اثر علی و مستقیم بر رضایت تحصیلی دارد، تأیید شد که هماهنگ با مطالعات سیدابراهیمی (۱۳۹۲) و فاضلی (۱۳۸۲) می‌باشد. همان‌گونه که قبلاً گفتیم رضایت تحصیلی به معنای لذت از نقش و تجربه خود به عنوان دانش‌آموز است (فارسی و همکاران، ۱۴۰۰). در تبیین این یافته می‌توان گفت یکی از عوامل بسیار مهم و اثرگذار در رضایت تحصیلی دانش‌آموزان عوامل روان‌شناختی آنان است، و از جمله ویژگی‌های روان‌شناختی مهمی که رضایت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد از خودبیبگانگی می‌باشد. فرضیه چهارم، وابستگی به فضای مجازی با میانجی‌گری از خودبیبگانگی تحصیلی اثر غیرمستقیم بر رضایت تحصیلی دارد، تأیید شد که هماهنگ با مطالعات تموک و ابراهیمی (۱۳۹۵) و هو و همکاران (۲۰۲۲) می‌باشد. نتایج نشان داد که خودبیبگانگی تحصیلی (احساس انزوا، ناتوانی و بی‌هنجاری) در ارتباط وابستگی به فضای مجازی و به دنبال آن نارضایتی تحصیلی نقش داشته است. در سنین نوجوانی، گرایش به دوستان و گروه همسالان وجود دارد و آن دسته از افرادی که قادر به برقراری روابط اجتماعی نیستند شبکه‌های اجتماعی می‌تواند ابزاری برای برقراری ارتباط با دیگران باشد. آنها به دلیل بی‌کفایتی در تعاملات بین فردی، فضای مجازی را یک محیط امن قلمداد می‌کنند. افراد با درجه بالای از خودبیبگانگی، احساسات منفی زیادی بروز می‌دهند که برای نادیده گرفتن و طرد این احساسات و برای افزایش احساس تعلق، از فضای مجازی بصورت بی‌رویه استفاده می‌کنند. از اینرو، رفته رفته وابستگی به فضای مجازی موجب می‌شود که دانش‌آموزان وقت خود را در طول روز به آن پردازند و این امر، موجب کاهش رضایت تحصیلی آنها می‌شود. افرادی که بیگانگی کمتری دارند فضای مجازی را از طریق مشارکت در سایر فعالیت‌ها جایگزین می‌کنند (مرادی، نریمانی و مرادی، ۱۳۹۹).

به منظور کاهش میزان از خودبیبگانگی تحصیلی دانش‌آموزان، می‌توان پیشنهادهایی به معلمان، مدیران و مسئولان آموزشی ارائه داد:

- ۱- تأکید بر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان با ایجاد فضایی صمیمی همراه با روابط متقابل دانش‌آموز- معلم و دانش‌آموز- دانش‌آموز در کلاس درس. به طوری که سبب انسجام با همسالان و معلم شود.
- ۲- فراهم کردن برنامه‌های درسی متناسب با توانایی‌های یادگیری و علایق تحصیلی دانش‌آموزان به گونه‌ای که چالش با این تکالیف و موفقیت در آنها بتواند حس شایستگی در دانش‌آموز را موجب گردد.
- ۳- مشارکت دادن دانش‌آموز در فعالیت‌های آموزشی، ورزشی، مشاوره و پرورشی. به طوری که حس خودمختاری و به تبع آن انگیزش درونی فرد را پرورش دهد.

محدودیت پژوهش حاضر، مقطعی بودن آن است و نیاز است که در زمینه وابستگی به فضای مجازی و مسائل مربوط به آن مطالعات دقیق‌تر و به صورت طولی انجام گیرد. استفاده از روش‌های دیگر مانند مصاحبه‌های بالینی در کنار اجرای پرسشنامه‌های می‌تواند منجر به افزایش دقت در پژوهش شود. پیشنهاد می‌شود پژوهش حاضر به روی دانش‌آموزان تیزهوش پسرانه هم انجام شود تا زمینه مقایسه آنها با دختران فراهم شود. همچنین با برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای دانش‌آموزان در جهت کاهش مشکلات ارتباطی و شناختی آنها با کاستن از شدت این مشکلات از وابستگی به فضای مجازی نیز بکاهند. به تمام

مسئولین تعلیم و تربیت پیشنهاد می‌شود راهکارهای لازم برای مدیریت فضای مجازی مانند استفاده بهینه از امکاناتی که اینترنت در اختیار آنها می‌گذارد و آگاه‌سازی از آسیب‌های آن به دانش‌آموزان و خانواده‌ها داده شود.

منابع

- تموک، فاطمه، ابراهیمی، مرتضی. (۱۳۹۵). بررسی رابطه وابستگی به پیام‌های کوتاه تلفنی و از خودبیگانگی با فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه اردبیل. *مجله روانشناسی مدرسه*، ۵(۲)، ۳۹-۵۴.
- رضائی، مژده، صالحی، مریم، نمیریانیان، نسیم، صالحی، مهتا. (۱۳۹۱). بررسی روایی و پایایی پرسش‌نامه‌ی ارزیابی اعتیاد اینترنتی چن. *اصول بهداشت روانی*، ۱۴(۵۵)، ۲۳۶-۲۴۵.
- رفیعی پور علوی، محسن. (۱۴۰۰). پیش‌بینی از خود بیگانگی تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس فرهنگ مدرسه و حمایت اجتماعی ادراک شده. *الگوهای نوین مدیریت کسب و کار*. ۴-۱۱-۱۱.
- زندوانیان، احمد، حیدری، مریم، باقری، ریحانه، عطارزاده، فاطمه. (۱۳۹۲). آسیب‌های فضای مجازی بین دانش‌آموزان دختر. *مطالعات فرهنگ - ارتباطات*. ۱۴(۲۳).
- ساری، جواد، سپهریان‌آذر، فیروزه، واحدی، شهرام. (۱۳۹۳). تحلیل چندسطحی از خودبیگانگی تحصیلی نوجوانان: نقش فرهنگ مدرسه و نیازهای روانشناختی اساسی. *پژوهش در یادگیری آموزشگاهی*، ۲(۵)، ۴۳-۵۴.
- سید ابراهیمی، سمیه. (۱۳۹۲). رابطه احساس بیگانگی و خودپنداره با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان دختر شهرستان اندیمشک. *پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز*.
- عبادی، متینه، روشنی، علیرضا، کاظمی، سلیم، عینی، ساناز، رضایی، رسول. (۱۴۰۰). اعتیاد به فضای مجازی در دانش‌آموزان: نقش پیش‌بین از خودبیگانگی تحصیلی و آشفتگی روانشناختی. *مجله روانشناسی مدرسه*، ۱۰(۲)، ۱۰۲-۸۵.
- عبدالهی، عادل، رحیمی، علی. (۱۳۹۹). ساخت اجتماعی کرونا و سیاست‌های مقابله با آن. *مطالعه موردی: کاربران فضای مجازی*. فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی. ۲ ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا - کووید ۱۹.
- غلامی، محمدتقی، قلاوندی، حسن، اکبری سوره، پروا، امانی ساری بگلو، جواد. (۱۳۹۹). فرهنگ مدرسه و از خودبیگانگی تحصیلی نقش واسطه‌ای نیازهای روان‌شناختی اساسی. *راهبرد فرهنگ*، ۱۰(۲۴)، ۱۱۸-۱۱۱.
- فارسی، زهرا، علیاری، شهلا، احمدی، یزدان، آفاقی، عفت، سجادی، اعظم. (۱۴۰۰). بررسی رضایتمندی از کیفیت دوره تحصیلی و آموزش مجازی طی پاندمی کووید - ۱۹ درد انشجویان پرستاری دانشگاه علوم پزشکی آجا در نیمسال دوم ۱۳۹۸-۹۹. *مجله طب نظامی*، ۲۳(۲)، ۱۸۵-۱۷۴.
- فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۸۲). بررسی تطبیقی فرهنگ دانشگاهی ایران و بریتانیا. *فصلنامه انسان‌شناسی*، ۱(۳)، ۹۳-۱۳۲.
- کلانتری، مرضیه، کنزرکی، فروزان. (۱۳۹۸). رابطه بین احساس تنهایی و سلامت روان با اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان پسر مقطع اول متوسطه شهر ساری ۱۳۹۷-۱۳۹۶. *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۹(۴)، ۲۳-۵.
- مرادی، پریسا، نریمانی، محمد، و مرادی، پرستو. بررسی مؤلفه‌های احساس بیگانگی از خود در دانش‌آموزان

وابسته و غیروابسته به اینترنت. اولین همایش ملی روانشناسی بالینی کودک و نوجوان. دانشگاه محقق اردبیلی. اسفندماه ۱۳۹۹.

- Alavi, S.S., Alaghemandan, H., Maracy, M.R., Jannatifard, F., Eslami, M., & Ferdosi, M. (2012). Impact of addiction to internet on a number of psychiatric symptoms in students of isfahan universities, iran, 2010. *International journal of preventive medicine*, 3(2), 122.
- Couper, M.P. (2000). Web surveys: A review of issues and approaches. *The Public Opinion Quarterly*, 64(4), 464-494.
- Gupta, A., Khan, A.M., Rajoura, O.P., & Srivastava, S. (2018). Internet addiction and its mental health correlates among undergraduate college students of a university in North India. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(4), 721.
- Hartly, J. (2011). Communication, cultures and media studies. London and New York: routledge. *Cyber psychology and behavior*, 12(1), 1-6.
- Hitzig, S.L., Cimino, S.R., Alavinia, M., R.L. Bassett-Gunter, Craven, C., Guilcher, S. (2021). Examination of the Relationships Among Social Networks and Loneliness on Health and Life Satisfaction in People with Spinal Cord Injury/Dysfunction. Archives of physical medicine and rehabilitation. *Arch Phys Med Rehabil*, 102(11). 2109-2116.e1.
- Hu, Q., L.Q., & Wang, Z. (2022). Meaning in life as a mediator between interpersonal alienation and smartphone addiction in the context of Covid-19: A three – wave longitudinal study. *Computers in human behavior*, 127, 107058.
- Huang, H., & Leung, L. (2009). Instant messaging addiction among teenagers in China: Shyness, alienation, and academic performance decrement. *Cyberpsychology & Behavior: The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*. *Cyberpsychol Behav*, 12(6), 675–679.
- Huebner, E.S. (2004). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents. *Social Indicators Research*, 66(1), 3-33.
- Kline, R. B. (2015). Principles and practice of structural equation modeling: Guilford publications.
- Kapasias, N., Paul, P., Roy, A., Das, P., Ghosh, T., Chouhan, P. (2022). Perceived academic satisfaction level, psychological stress and academic risk among Indian students amidst COVID-19 pandemic. *Helion* 8. E09440.
- Lian, L. (2017). Alienation as mediator and moderator of the relationship between virtues and smartphone addiction among Chinese university students. *International Journal of Mental Health and Addiction*.
- Marttila, E., Koivula, A., Räsänen, P. (2021). Does excessive social media use decrease subjective well-being? A longitudinal analysis of the relationship between problematic use, loneliness, and life satisfaction. *Telematics and informatics*, 59, 101556.
- Nekane, S., Gorostiaga, A., Alonso-Arbiol, I., & Aritzeta, A. (2016). The impact of the role of cyberspace on the tendency towards addiction and delinquency among students in the city of Cyprus. *Journal of Adolescence*, 53, 1-9.

- Nathan, G. (2003). Methodologies for internet surveys and other telesurveys. Paper presented at the Proceedings of Exchange of Technology and Know-how and the Fourth New Techniques and Technologies for Statistics (NTTS) Seminar.
- Rovai, A. P., & Wighting, M. J. (2005). Feelings of alienation and community among higher education students in a virtual classroom. *The internet and higher education*, 8(2), 97-110.
- Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., & King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of educational research*, 99(6), 323-338.
- Saralioglu, A., Atay, T., & Arikan, D. (2022). Determining the relationship between loneliness and internet addiction among adolescents during the Covid-19 pandemic in Turkey. *Journal of pediatric nursing*. Xxx(xxxx)xxx, 1-8.
- Xu, F. Z., & Zhang, W. X. (2011). Relationship between adolescents' alienation and pathological internet use: Testing the moderating effect of family functioning and peer acceptance. *Acta Psychologica Sinica*, 43(4), 410-419.
- Yoo, H. J., Cho, S. C., Ha, J., Yune, S. K., Kim, S. J., Hwang, J., Lyoo, I. K. (2004). Attention deficit hyperactivity symptoms and internet addiction. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 58(5), 487-494.